

РОЗДІЛ 3

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО І ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС; СІМЕЙНЕ ПРАВО; МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО

УДК 347.961

DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-7/11>

ВИТРЕБОВУВАННЯ ВІДОМОСТЕЙ І ДОКУМЕНТІВ, НЕОБХІДНИХ ДЛЯ ВЧИНЕННЯ НОТАРІАЛЬНОЇ ДІЇ

RECLAMATION OF INFORMATION AND DOCUMENTS, NECESSARY FOR PERFORMING A NOTARIAL DEED

**Баранкова В.В., к.ю.н.,
доцент кафедри цивільного процесу**

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Статтю присвячено дослідженню правил витребування нотаріусом відомостей і документів, необхідних для вчинення нотаріальних дій, як складового елементу принципу обґрунтованості нотаріальних актів, а також з'ясуванню підстав та умов вчинення такої дії нотаріусом. Установлено, що реалізація зазначених повноважень нотаріуса досить часто набуває дискусійного тлумачення через недосконалість чинного нотаріального законодавства.

Обґрунтовується, що принципової різниці між документами й відомостями в нотаріальному провадженні не існує і вони можуть бути об'єднані терміном «документи».

Установлюються підстави для реалізації повноважень нотаріуса щодо витребування документів і наголошується на необхідності диференціації порядку витребування залежно від суб'єктів, в яких така інформація витребується (зацікавлені особи, які є учасниками нотаріальної дії, або особи, які не беруть участь у нотаріальній справі). Висновується, що неподання документів зацікавленими учасниками нотаріального процесу є невиконанням ними своїх процесуальних обов'язків, а наслідком у такому разі може бути тільки відмова у вчиненні нотаріальної дії.

З'ясовується зміст повноважень нотаріуса щодо витребування документів й визначаються умови, за яких реалізація таких повноважень має розглядатися як обов'язок нотаріуса. Передусім це обставини, за яких зазначені документи не перебувають у учасників нотаріальної дії та не можуть бути ними подані через наявність певних перешкод об'єктивного чи суб'єктивного характеру, але водночас зацікавлені особи виявляють ініціативу або не заперечують проти таких дій нотаріуса. Різновидом правової ситуації, коли в нотаріуса виникає обов'язок щодо витребування відомостей, можна вважати й необхідність використання відомостей єдиних і державних реєстрів. Невиконання такого обов'язку свідчить про порушення нотаріусом вимог закону. Крім того, обов'язок витребувати документи-докази може виникнути в нотаріуса й у випадку, коли надані зацікавленими особами документи-докази містять суперечливі дані, що перешкоджає встановленню справжніх обставин нотаріальної справи.

Розглядаються правові наслідки неподання документів для вчинення нотаріальної дії та пропонується виключити з їх кола зупинення нотаріальної дії. Сформульовано пропозиції щодо змін у нотаріальному законодавстві, враховуючи необхідність законодавчого визначення підстав, порядку й процесуального оформлення витребування документів нотаріусом, а також унормування наслідків неподання документів і відповідальності за невиконання вимог нотаріуса.

Ключові слова: нотаріат, нотаріальна діяльність, нотаріальний процес, принцип обґрунтованості нотаріальних актів, права та обов'язки нотаріуса, витребування документів нотаріусом.

The article covers the study of the rules of reclamation notary information and documents required for notarial acts, as part of the principle of validity of notarial deeds, as well as to clarify the grounds and conditions of this action by a notary. It is established that the implementation of these powers of the notary is often debated due to the imperfection of current notarial legislation.

It is substantiated that there is no fundamental difference between documents and information in notarial proceedings and both of them can be combined within the umbrella term "documents".

The grounds for exercising the powers of a notary to demand documents are established and the need to differentiate the order of demand depending on the subjects in which such information goes through a process of reclamation (interested persons who are participants in the notarial act or persons who do not participate in this notarial case).

This paper establishes the grounds for the exercise of the notary's powers to initiate the process of reclamation of documents and emphasizes the need to differentiate the procedure for reclamation, depending on the subjects in which such information is required (interested persons who are participants in the notarial act or persons not involved in this notarial case). It is concluded that a failure to submit documents by stakeholders in the notarial process is a failure of their procedural obligations and the only consequence, which can arise from this case, is a refusal to perform a notarial deed.

This paper also determines the content of the notary's powers in relation to reclamation of documents and clarifies the conditions under which the exercise of such powers should be considered as the notary's duty. First of all, these are the circumstances under which these documents are not held by the participants in the notarial deed and cannot be submitted by them due to certain obstacles of either an objective or a subjective nature, but the interested persons take the initiative or do not object to such actions of the notary. The need to use information from the unified and state registers can as well be considered another kind of legal situation, when the notary has an obligation to request information. Failure to comply with this obligation indicates a violation of the law by a notary. In addition, the notary's obligation to initiate the reclamation of documents which act as pieces of evidence may arise in the case where the evidence provided by the stakeholders contain contradictory data, which prevents the establishment of the true circumstances of the notarial case.

The paper considers the legal consequences of failure to submit documents for the performance of a notarial deed and proposes to exclude suspension of the notarial deed from their scope. Proposals for changes in the notarial legislation were formulated, taking the need for legislative determination of the grounds, procedure and procedural design of the notary's demand for documents, as well as normalization of the consequences of non-submission of documents and liability for non-compliance with the notary's requirements into account.

Key words: notaryship, notarial activity, notarial process, principle of validity of notarial deeds, rights and responsibilities of a notary, reclamation of documents by a notary.

Вступ. Нотаріальна діяльність передбачає значне коло юридичних дій, які вчиняються в межах нотаріального провадження з приводу розгляду конкретної нотаріальної справи. Зміст нотаріальної дії визначає коло фактів, що підлягають встановленню через їх закріплення в нормі, яка буде застосована. Для встановлення наявності або відсутності таких фактів нотаріусу необхідно одержати докази, дослідити й оцінити їх. Відповідно до ст. 42 Закону «Про нотаріат» (далі – Закон) надання доказів здійснюється зацікавленими у вчиненні нотаріальної дії особами, але ст. 46 Закону передбачає також можливість витребування таких доказів нотаріусами. Зміст ст. 46 Закону обмежується лише декларацією такої можливості, не закріплюючи ані підстав, ані порядку вчинення таких дій, що зумовлює необхідність дослідження змісту повноважень нотаріуса щодо витребування доказів у нотаріальному провадженні.

Зазначена проблема досі не була предметом самостійного наукового вивчення, а частково розглядалася в працях таких науковців, як В.В. Комаров, Л.К. Радзівська, Л.Г. Пасічник, М.М. Дякович, М.С. Долинська, С.Я. Фурса, І.М. Череватенко лише у зв'язку з викладенням змісту правил принципу обґрунтованості нотаріальних актів. Також предметом досліджень не були матеріали правозастосовної практики з означеного питання, а саме їх аналіз свідчить про необхідність уточнення обсягу й умов застосування правових повноважень нотаріуса щодо витребування відомостей і документів.

Постановка завдання. Метою статті є визначення змісту й підстав реалізації повноважень нотаріуса щодо витребування документів-доказів, встановлення специфічних наслідків порушення цих правил у нотаріальному провадженні й наслідків неподання документів на вимогу нотаріуса, а також формулювання пропозицій щодо тенденцій законодавчого унормування порядку витребування документів-доказів у нотаріальному процесі.

Результати дослідження. Нотаріуси й інші особи, які уповноважені законом вчиняти нотаріальні дії, діють у межах нотаріальної процесуальної форми, дотримання вимог якої забезпечує постановлення законних та обґрунтованих нотаріальних актів. Саме дотримання вимоги обґрунтованості дозволяє надалі, поза межами нотаріальної справи, розглядати нотаріальний акт як письмовий доказ, що створений задалегідь у спокійній атмосфері за сприяння сторін [1, с. 116].

Прийняття нотаріусом рішення передувє встановлення кола фактів, передбачених нормою, яка підлягає застосуванню в такому випадку; збирання, вивчення та оцінка документів-доказів у справі; перевірка відповідності вчинених дій вимогам закону й дійсним намірам сторін та інше. Отже, нотаріальні акти-документи фіксують результати правозастосування, і до них як до юрисдикційних актів ставиться вимога обґрунтованості, що своєю чергою зумовлює можливість висувати про існування принципу обґрунтованості нотаріальних актів у нотаріальному процесі [2, с. 6; 3, с. 152; 4, с. 122; 5, с. 57].

Нотаріальний акт-документ є результатом правозастосовної діяльності у сфері безспірної цивільної юрисдикції, що впливає на специфічність вимог до його обґрунтованості.

Визначальні правила принципу обґрунтованості нотаріальних актів закріплено в положеннях ст. 42, ст. 46, ч. 2 ст. 54, ст. 55 і низці інших статей Закону, що зобов'язують нотаріуса перевірити наявність певних фактів для вчинення тієї чи іншої нотаріальної дії та постановлення певного нотаріального акту-документа.

Відповідно, обґрунтованим слід визнавати нотаріальний акт, постановлений з урахуванням встановлених у межах нотаріальної справи дійсних обставин, підтверджених відповідними передбаченими нотаріальним законодавством доказами. Саме обґрунтованість нотаріального акту забезпечує його беззаперечний характер,

унаслідок чого, як зазначалось у літературі, спростувати його зміст набагато важче, ніж інших дій, вчинених у простій письмовій формі [6, с. 8].

Подання зацікавленою особою нотаріусу всіх необхідних документів для вчинення нотаріальної дії – найважливіша умова правильного вирішення нотаріальної справи, одна з гарантій недопущення помилок із боку нотаріуса. Склад необхідних документів-доказів, подання яких є можливим і необхідним для підтвердження наявності (відсутності) певного юридичного факту, що підлягає встановленню в межах конкретної нотаріальної справи, як правило, визначений у нотаріальному законодавстві. Водночас нотаріус чи інша особа, що вчиняє нотаріальну дію, не мають права вимагати від зацікавлених осіб документів, що не стосуються суті вчиненої нотаріальної дії, крім передбачених законодавством.

Ст. 46 Закону «Про нотаріат» представляє нотаріусу чи іншій посадовій особі, що вчинює нотаріальну дію, право витребувати від фізичних та юридичних осіб відомості й документи, необхідні для вчинення нотаріальної дії. Відповідні документи мають бути подані протягом строку, визначеного нотаріусом. Цей термін не може перевищувати одного місяця. Неподання відомостей і документів на вимогу нотаріуса є підставою для відкладення, зупинення вчинення нотаріальної дії або відмови в її вчиненні.

Реалізація зазначених повноважень нотаріуса, що є складовою частиною механізму забезпечення дії принципу обґрунтованості нотаріальних актів, досить часто набуває дискусійного тлумачення через недосконалість редакції зазначеної статті.

По-перше, у ст. 46 Закону «Про нотаріат» йдеться про можливість витребувати в межах нотаріального провадження відомості й документи, водночас не встановлюються підстави для розмежування змісту цих категорій.

Точно розмежувати поняття «відомість» і «документ» складно. Очевидно, до категорії документів можна віднести акти державних органів, що фіксують обставини, які мають юридичне значення, чи правові відносини: рішення суду про наявність родинних відносин, свідоцтво органів реєстрації актів цивільного стану (далі – РАЦС) про народження, реєстрацію шлюбу, розірвання шлюбу, смерть, довідки й тому подібне.

Відповідно, відомості складає будь-яка інша інформація, наприклад, повідомлення фінансової установи про відсутність внеску на ім'я спадкодавця. Однак для використання в нотаріальному процесі ця інформація все одно має бути викладена в письмовій формі й відповідати певним вимогам, передбаченим законодавством. Тому можна висувати, що принципової різниці між документами й відомостями в нотаріальному провадженні не існує, і вони можуть бути об'єднані терміном «документи».

По-друге, чинна редакція ст. 46 не унормовує підстав для застосування повноважень нотаріуса щодо витребування документів і не розмежує підстав і порядку для випадків такого витребування в різних суб'єктів (зацікавлених осіб, що є учасниками нотаріальної дії, та осіб, що не беруть участь у нотаріальній справі). Як наслідок, у правозастосовній практиці іноді такі повноваження розглядаються як право, а іноді – як обов'язок нотаріуса. Через зазначену правову невизначеність підстав і порядку застосування розглядуваних повноважень нотаріуса зацікавлені особи подекуди помилково вважають, що у випадку, коли для вчинення нотаріальної дії не досить даних, наданих ними, нотаріус має (зобов'язаний) сам збирати необхідні документи. Таку позицію в нотаріальній справі не можна визнати правомірною, оскільки правила ч. 1 ст. 42 Закону «Про нотаріат» точно вказують, що нотаріальні дії вчинюються після їх оплати в день подачі всіх необхідних документів, тобто обов'язок надання документів для вчинення нотаріальної дії закон покладає на зацікавлених осіб, і із цим погоджується більшість науковців [7, с. 178].

Не виникає необхідності у витребуванні матеріалів, якщо вони знаходяться в розпорядженні зацікавленої особи, що звернулася до нотаріуса, чи без ускладнень можуть бути нею отримані у відповідних установах (копії судових рішень, довідки з місця проживання, лікування чи роботи тощо). У таких випадках нотаріус лише роз'яснює заявнику, які саме документи необхідні для вчинення конкретної нотаріальної дії (наприклад, стягнення заборгованості на підставі виконавчого напису). Якщо ж потім необхідні документи не будуть представлені, нотаріальна дія не вчиняється.

Такі дії не слід розглядати як витребування документів у сенсі застосування правил ст. 46 Закону, позаяк нотаріус реалізує свої повноваження у сфері безспірної цивільної юрисдикції, а на вчинення певної нотаріальної дії завжди має бути висловлена ініціатива й бажання відповідних зацікавлених осіб. Неподання документів зацікавленими учасниками нотаріального процесу є невиконанням ними своїх процесуальних обов'язків, передбачених ч. 1 ст. 42 Закону «Про нотаріат», і наслідком у такому разі може бути тільки відмова у вчиненні нотаріальної дії, інші правові санкції до таких суб'єктів застосовуватися не можуть.

Поряд із цим існують випадки, коли самому заявнику дуже складно чи просто неможливо одержати деякі документи, які перебувають в інших осіб, що можуть навіть не брати участі в нотаріальній справі. Така ситуація може бути зумовлена підставами суб'єктивного чи об'єктивного характеру: неправомірна відмова будь-якої посадової особи видати такі довідки, тривала затримка з їх одержанням, заборона отримання конфіденційної інформації, інформації, що становить лікарську таємницю тощо. Певні документи відповідно до чинного законодавства видаються тільки обмеженому колу визначених суб'єктів або взагалі не видаються без запиту компетентних органів (свідоцтва органів РАЦСу, медичні довідки, відомості з електронних реєстрів, інформація про внески й інше). Саме в таких випадках нотаріус має реалізувати свої повноваження з витребування матеріалів нотаріальної справи, якщо зацікавлена особа виявить ініціативу на такі дії нотаріуса, позаяк це може бути пов'язане з необхідністю додаткових нотаріальних витрат.

Безумовний інтерес у такому сенсі представляє судова справа за позовом Особи 3 до Мелітопольської районної державної нотаріальної контори про визнання дій протиправними і зобов'язання вчинити певні дії. Позовні вимоги позивач обґрунтував тим, що після смерті своєї матері не може отримати свідоцтво про право на спадщину, оскільки нотаріус безпідставно вимагає документи щодо спадкового майна. Рішенням Мелітопольського міськрайонного суду Запорізької області в задоволенні позову було відмовлено, але позивач звернувся з апеляційною скаргою. У письмових запереченнях на апеляційну скаргу нотаріус повідомив, що свідоцтво про право на спадщину не видавалось, оскільки спадкоємець не подав до нотаріальної контори необхідні документи.

Суд апеляційної інстанції відмовив у задоволенні апеляційної скарги й в обґрунтування свого висновку послався на таке. Спадкоємцю був наданий нотаріусом перелік документів, необхідних для оформлення спадщини. За даними Державного реєстру речових прав на нерухоме майно інформація про зареєстровані права щодо права власності спадкодавця Особи 4 на житловий будинок відсутня, а спадкоємець необхідних документів не подав. Положенням ст. 31 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обов'язків» не скасовує вимоги ст. 67 Закону України «Про нотаріат», згідно з якою свідоцтво про право на спадщину на нерухоме майно, що підлягає реєстрації, може бути видане спадкоємцю на підставі правостановлювальних документів і довідки органу місцевого самоврядування з викладенням характеристики будівлі, на яку видається свідоцтво. Посилання позивача на те, що державний нота-

ріус не вжив заходів для оформлення права власності на земельну ділянку, було визнано судом безпідставним, виходячи з такого. Запит до Управління Держгеокадастру Особи 3 було надано нотаріусом 14 вересня 2016 р. 19 травня 2017 р. нотаріус спрямував запит на отримання Витягу безпосередньо до Управління Держгеокадастру в Мелітопольському районі Запорізької області, яке 1 червня 2017 р. повідомило нотаріуса про те, що отримання відомостей із державного земельного кадастру у формі витягу платне. Особа 3 відмовилась вносити плату за отримання вказаної адміністративної послуги, що унеможливило отримання відповідних відомостей. З огляду на встановлені обставини апеляційний суд визнав, що суд першої інстанції дійшов обґрунтованого висновку про те, що дії державного нотаріуса під час оформлення спадщини Особи 3 відповідають вимогам чинного законодавства й не протиправні [8].

Різновидом правової ситуації, коли в нотаріуса виникає обов'язок щодо витребування відомостей, можна вважати й застосування правил ст. 46-1 Закону «Про нотаріат», відповідно до яких нотаріус під час вчинення нотаріальних дій обов'язково використовує відомості єдиних і державних реєстрів шляхом безпосереднього доступу до них. Невиконання цього обов'язку свідчить про порушення нотаріусом вимог закону, і із цього виходить Луганський апеляційний суд, скасовуючи рішення Євродонецького міського суду Луганської області від 8 жовтня 2020 р. у справі за позовом Особи 1 до Товариства з обмеженою відповідальністю «Автосервіс і Комерція», Першої Євродонецької державної нотаріальної контори про визнання протиправною та скасування постанови про відмову здійснення нотаріальної дії. Так, апеляційний суд зазначив, що державний нотаріус відмовив Особі 1 у видачі свідоцтва про право на спадщину після смерті її чоловіка Особи 4, посилаючись на відсутність правостановлювальних документів на Товариство з обмеженою відповідальністю «Автосервіс і Комерція». Проте з матеріалів спадкової справи вбачається, що державним нотаріусом не використовувалися відомості Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців і громадських формувань. За таких обставин суд визнав, що державним нотаріусом не виконані вимоги Закону «Про нотаріат», а постанова про відмову у видачі свідоцтва про право на спадщину протиправна й підлягає скасуванню [9].

Крім того, обов'язок витребувати документи-докази може виникнути в нотаріуса і в іншому випадку, коли надані зацікавленими особами документи-докази містять суперечливі дані, що перешкоджає встановленню справжніх обставин нотаріальної справи. Наприклад, відповідно до ч. 3 ст. 44 Закону в разі наявності сумнівів щодо обсягу цивільної дієздатності фізичної особи, яка звернулася з вчиненням нотаріальної дії, нотаріус зобов'язаний звернутися до органу опіки й піклування за місцем проживання відповідної фізичної особи для встановлення факту відсутності опіки або піклування над нею. Інший приклад – правила ч. 5 ст. 44 Закону: у разі наявності в нотаріуса сумнівів щодо поданих документів на підтвердження цивільної правоздатності й дієздатності юридичної особи він може витребувати від цієї юридичної особи, державного реєстратора, органів доходів і зборів, інших органів, установ і фізичних осіб додаткові відомості або документи.

Реалізація повноважень нотаріуса щодо витребування документів-доказів у такому випадку забезпечує законність та обґрунтованість нотаріального акту, виконання функцій і завдань нотаріальної діяльності. Відсутність серед суб'єктів нотаріального процесу сторін із протилежними інтересами, відсутність спору про право унеможливають доведення та встановлення обставин нотаріальної справи у формі змагальності, і це потребує надання специфічних повноважень нотаріусу як суб'єкту, що здійснює правозастосування.

По-третє, стаття закріплює обов'язковість виконання вимог нотаріуса щодо витребування документів, але не передбачає правових санкцій за невиконання цього обов'язку.

Як уже зазначалося, наслідки неподання документів на вимогу нотаріуса мають розрізнятися залежно від того, в якого суб'єкта витребувалися документи. У разі неподання документів зацікавленими особами настає відмова у вчиненні нотаріальної дії. Якщо ж вимоги нотаріуса щодо надання документів-доказів не було виконано особами або органами, що не є учасниками такої нотаріальної дії, то закон не передбачає можливості нотаріуса вплинути на поведінку таких осіб. На жаль, наслідки неподання документів у такому разі можуть бути застосовані лише судом у результаті розгляду справи за позовом зацікавленої особи, на користь якої через неподання документів не може бути вчинена нотаріальна дія, до особи, яка цих документів не надала нотаріусу.

Прикладом такої ситуації є судова справа за позовом Особа 1 до Головного управління Пенсійного фонду України в Чернігівській області за участю як третьої особи приватного нотаріуса Козелецького районного нотаріального округу про визнання протиправною бездіяльності й зобов'язання вчинити певні дії. Розглянувши цю справу, Чернігівський окружний адміністративний суд рішенням від 30 січня 2020 р. задовольнив позовні вимоги в повному обсязі з таких підстав. Отримуючи свідоцтво про право на спадщину після смерті свого чоловіка Особи 2, позивачка Особа 1 дізналася про існування нарахованої, але не виплаченої за життя чоловіка пенсії, що належала Особі 2 на підставі постанови Козелецького районного суду від 20 лютого 2018 р. Приватний нотаріус, до якого позивачка подала заяву про відкриття спадкової справи для прийняття спадщини, звернувся до Головного управління Пенсійного фонду України в Чернігівській області з листом, в якому просила у зв'язку з відкриттям спадщини й відкриттям спадкової справи надати інформацію щодо розміру пенсії та інших соціальних виплат, які належали Особі 2, але не були ним одержані за життя. Листом від 26 березня 2019 р. приватному нотаріусу було відмовлено в отриманні такої інформації. Визнавши таку відмову протиправною, суд зобов'язав відповідача в 14-денний строк після набрання рішенням законної сили надати інформацію нотаріусу [10].

Безумовно, виникнення судової справи в такому випадку є виправданим і необхідним кроком, але завданням нотаріату є все ж таки зниження навантаження на судову систему й запобігання виникненню судових спорів. Крім того, нотаріус є особою, що уповноважується державою (ч. 1 ст. 3 Закону), а тому вважаємо за доцільне запропонувати внести доповнення в чинну редакцію ст. 46 Закону, передбачивши можливість стягнення штрафу за невиконання вимог нотаріуса.

Доречним буде також передбачити й відповідне процесуальне оформлення процесуальної дії нотаріуса щодо витребування документів. Наразі нотаріуси звертаються до суб'єктів витребування з відповідними листами-запитами, що мають довільну форму й містять різні реквізити. Вважаємо за доцільне передбачити необхідність оформлення витребування доказів постановою нотаріуса, що містить такі відомості: дата винесення постанови; найменування нотаріального округу й адреса розташування робочого місця приватного нотаріуса чи державної нотаріальної контори; прізвище, ім'я, по батькові нотаріуса; відомості про суб'єкта, в якого витребується інформація; зміст і форма викладення інформації, що витребується; строк подання інформації нотаріусу; відповідальність за невиконання вимог нотаріуса (у разі її встановлення законом), підпис і печатка нотаріуса.

По-четверте, ч. 3 ст. 46 передбачено можливість вчинення трьох різних процесуальних дій внаслідок непо-

дання документів на вимогу нотаріуса: відкладення, зупинення вчинення нотаріальної дії та відмова в її вчиненні, але не зазначаються підстави, за наявності яких може бути вчинена кожна із зазначених дій, адже вони різні й за своїм змістом, і за наслідками.

Конкретизація визначення таких підстав можливі з урахуванням вимог ст. ст. 42 та 49 Закону. Виходячи з їх змісту, можна висувати таке.

Неподання документів-доказів на вимогу нотаріуса може потягти за собою відкладення нотаріальної дії тоді, коли воно є тимчасовою перешкодою для її вчинення та підлягає усуненню протягом визначеного строку. Так, ч. 2 ст. 42 Закону передбачає, що вчинення нотаріальної дії може бути відкладено, зокрема, в разі необхідності витребування додаткових відомостей або документів від фізичних та юридичних осіб. Строк, на який відкладається вчинення нотаріальної дії в такому разі, не може перевищувати одного місяця. Якщо протягом цього строку документи не будуть надані, настане відмова у вчиненні нотаріальної дії.

Так, розглянувши справу за позовом Особи 1 до державного нотаріуса Третьої Черкаської державної нотаріальної контори про визнання незаконною та скасування постанови про відмову у вчиненні нотаріальної дії та зобов'язання вчинити певні дії, Соснівський районний суд м. Черкаси визнав дії нотаріуса законними. Судом було встановлено, що позивач Особа 1 звернувся до нотаріуса з метою отримання свідоцтва про право на спадщину після смерті Особи 4. Під час встановлення складу спадкового майна нотаріусом було виявлено арешт майна, що належало спадкодавцю. Спадкоємець стверджував, що арешт накладено на майно іншої особи – Особи 3, дані про яку співпадають з даними спадкодавця. Нотаріусом зазначено, що спадкоємцем і Головним управлінням Державної фіскальної служби в Черкаській області не надано податковий номер Особи 4 для встановлення факту відповідності арешту. У зв'язку з відсутністю повних відомостей щодо власника нерухомого майна відповідно до ст. 46 Закону було відкладено видачу свідоцтва про право на спадщину й спрямовано запит до відділу державної виконавчої служби Чернобайвського районного управління юстиції стосовно інформації про Особу 4, однак відповіді на ці запити не отримано. На цій підстав нотаріусом було винесено постанову про відмову позивачу у видачі свідоцтва про право на спадщину. Уважаючи дії нотаріуса правомірними, суд відмовив у задоволенні позову [11].

Водночас чинне нотаріальне законодавство не передбачає випадків, в яких неподання документів-доказів передбачає підставою для зупинення нотаріальної дії, адже єдиною підставою для зупинення відповідно до ч. 4 ст. 42 Закону визнається надходження до суду позовної заяви особи, що оспорує право або факт, про посвідчення якого просить інша зацікавлена особа. Отже, з тексту ч. 3 ст. 46 Закону слід виключити твердження про те, що неподання документів може бути підставою для зупинення вчинення нотаріальної дії.

Відмова ж у вчиненні нотаріальної дії настає в тому випадку, коли зацікавлені особи не подали нотаріусу необхідних для вчинення нотаріальної дії документів, але вимагають рішення нотаріуса з приводу неможливості її вчинення, або коли в наданні документів-доказів нотаріусу відмовили особи чи органи, в яких ці документи витребувалися та які не є суб'єктами нотаріального процесу.

Як вже зазначалося, відповідно до правил принципу об'рунтованості зміст нотаріальних актів має відповідати дійсним обставинам, що підтверджуються необхідними документами-доказами, дослідженими в межах нотаріального провадження. Надані документи-докази нотаріус оцінює з боку їх належності, допустимості, достатності й достовірності. Відсутність певного документа-доказу унеможливить як встановлення відповідного юридичного факту, так і встановлення самого нотаріального акту, що

фіксував би результат вчинення нотаріальної дії. Навпаки, у такому разі передбачається можливість винесення лише постанови про відмову у вчиненні нотаріальної дії.

Висновки. Проведене дослідження дозволяє висунути, що принципової різниці між документами й відомостями в нотаріальному провадженні не існує і вони можуть бути об'єднані терміном «документи». Диференціація підстав для реалізації повноважень нотаріуса щодо витребування документів зумовлюється правовим статусом суб'єктів, до яких звертається вимога нотаріуса: зацікавлені особи, що є учасниками нотаріальної дії, або особи, що не беруть участь у нотаріальній справі й не зацікавлені в результатах її вчинення. Неподання документів зацікавленими учасниками нотаріального процесу є невиконанням ними своїх процесуальних обов'язків, і наслідком в такому разі може бути тільки відмова у вчиненні нотаріальної дії.

Реалізація повноважень щодо витребування документів і відомостей має розглядатися як обов'язок нотаріуса за таких умов: у зацікавлених осіб – учасників нотаріаль-

ної дії є труднощі з поданням документів нотаріусу, й вони формулюють клопотання про необхідність витребування їх нотаріусом; існує передбачена законом необхідність використання нотаріусом відомостей єдиних і державних реєстрів; надані зацікавленими особами документи-докази містять суперечливі дані, що перешкоджає встановленню справжніх обставин нотаріальної справи.

Правила закону щодо наслідків неподання документів на вимогу нотаріуса мають розрізнятися залежно від того, в якого суб'єкта нотаріусом витребувалися документи, і підлягають уточненню.

Отже, правила ст. 46 Закону мають унормувати: умови, за яких витребування доказів нотаріусом обов'язкове; процесуальне оформлення дій щодо витребування у вигляді постанови нотаріуса; відповідальність осіб, до яких звернена вимога нотаріуса, за її невиконання; диференціацію підстав, за яких неподання документів тягне за собою відкладення нотаріальних дій і відмову в їх вчиненні; заборону на витребування документів, що не є необхідними для вчинення нотаріальних дій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Пиепу Ж.-Ф. Професіональне нотаріальне право. Москва : Юрист, 2001. 243 с.
2. Комаров В.В. Принципи нотаріального процесу. *Мала енциклопедія нотаріуса*. 2003. № 1. С. 5–8.
3. Череватенко І.М. Принцип законності та обґрунтованості нотаріальних актів щодо посвідчення безспірних прав. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2015. Вип. 5. Т. 1. С. 151–156.
4. Комаров В.В., Баранкова В.В. Нотаріат : підручник. Харків : Право, 2019. 416 с.
5. Долинська М.С. Основні принципи нотаріального процесуального права України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 4. С. 55–58.
6. Нелін О.І. Правова природа нотаріального акта в новітній парадигмі українського права. *Юридична Україна*. 2013. № 11. С. 4–8.
7. Фурса С.Я., Лисенко Л.С. Законність і обґрунтованість нотаріальних актів. *Вісник вищої ради юстиції*. 2011. № 1 (5). С. 174–185.
8. Постанова Апеляційного суду Запорізької області від 27 квітня 2018 р. / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/73671141>.
9. Постанова Луганського апеляційного суду від 21 грудня 2020 р. / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93771236>.
10. Рішення Чернігівського окружного адміністративного суду від 30 січня 2020 р. / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87353314>.
11. Рішення Соснівського районного суду м. Черкаси від 22 травня 2019 р. / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/82048520>.